

Egel

Erinaceus europaeus

De egel is een van de bekendste inheemse zoogdieren en is met geen enkel ander dier te verwarren. Hij is maximaal 31 cm lang en weegt dan tot ongeveer 1 kg. Voor de winterslaap kan een volwassen egel wel 1,5 kg wegen (TWISK ET AL. 2010). Van de inheemse insecteneters is de egel de enige soort die een echte winterslaap houdt, die duurt van november tot eind maart. Het mag daarom opmerkelijk worden genoemd dat er ook uit de maanden december-februari meldingen zijn (bijna 4%; www.waarneming.nl). Een paar keer per maand wordt de slaap onderbroken. Meestal duren de wakkere perioden slechts een paar uur en blijven de egels in hun nest, maar soms kunnen ze enkele dagen actief blijven en ook van nestplaats veranderen (REEVE 1994). Er worden dan ook in de winter wel egels waargenomen die veelal niet 'zielig' zijn en die, tenzij ze duidelijk sterk vermagerd zijn, ook niet naar een egelopvang hoeven te worden gebracht.

Leefomgeving

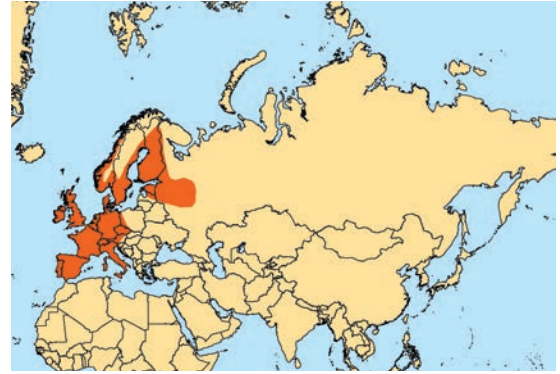
De egel is een uitgesproken schemerings- en nachtdier. Overdag houdt hij zich schuil in een nest van bladeren en gedroogd gras, onder struiken, in composthopen, houtwallen, enzovoort. Aangelokt door een groot voedselaanbod en goede schuilgelegenheid voelt de egel zich niet alleen thuis in kleinschalig landschap maar ook in dorpen en steden.

Voedsel

De egel leeft van alles wat zijn omgeving aan dierlijk voedsel oplevert: slakken, wormen, insecten, kleine zoogdieren, eieren van op de grond broedende vogels. Ook vruchten, bessen en paddenstoelen worden wel gegeten, maar hun aandeel in het dieet is gering (REEVE 1994).

Areaal

De egel komt in geheel West-Europa voor, van de Middellandse Zee tot in Scandinavië, Finland, Estland en Noordwest-Rusland. De oostgrens loopt van Finland en Rusland via de oostgrens van Duitsland naar de noordpunt van de Adriatische Zee. Als vermeende bestrijder van muizen en ander ongedierte is de egel op veel plaatsen, met name op eilanden, uitgezet.

Voorkomen in Nederland

Prehistorie

Na de laatste ijstijd heeft de egel zich vanuit een refugium in Zuidwest-Europa verbreid (SPITZENBERGER 2001). Wanneer Nederland werd bereikt is onbekend. Bij de opgraving van een Romeins kamp uit 190-250 na Christus bij Den Haag zijn weliswaar resten van egels gevonden, maar men veronderstelt dat deze van latere datum zijn (CARMIGGELT ET AL. 1998). Andere archeologische vondsten, bij Amersfoort (UT) en Monster (ZH), stammen uit de veertiende eeuw. Het is aannemelijk dat de egel in die tijd overal voorkwam waar gunstige leefomstandigheden waren. Dit geldt wellicht niet voor de Waddeneilanden Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog, die in de Romeinse tijd al door zee van het vasteland gescheiden waren (EDELMAN SINE ANNO).

▶ Egel.
Foto: Jelger Herder.
Hedgehog.

Historische gegevens tot 1946

Al vanaf de Middeleeuwen werd de egel afgebeeld op tegeltableaus, miniaturen en jachtaferelen. In de negentiende eeuw kwam de egel in alle delen van ons land voor (VAN BEMMELEN 1864, BENNET & VAN OLIVIER 1822, SCHLEGEL 1862). Ook Eykman (1937) noemde de egel algemeen in heel Nederland, maar het talrijkst op de zandgronden. In de eerste helft van de twintigste eeuw werden, soms herhaaldelijk, egels losgelaten op Vlieland (jaar onbekend), Terschelling (1916, 1932) en Schiermonnikoog (1938, 1939). Over de herkomst van de egel op Texel is weinig met zekerheid bekend. De eerste vermelding dateert uit 1898 (VAN LAAR 2011).

Periode 1946-1969

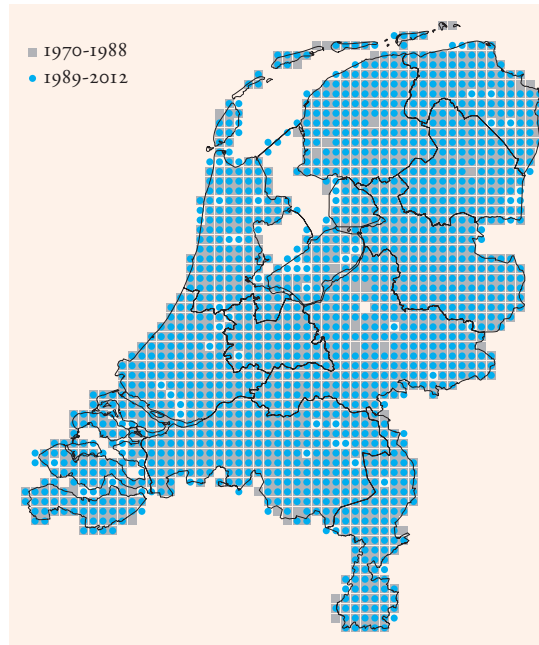
In deze periode werden de nieuwe IJsselmeerpolders gekoloniseerd en kort voor 1962 werden egels losgelaten op Ameland. De egel was nog niet bekend van de Zuid-Hollandse eilanden Hoeksche Waard en Tiengemeten. Het verspreidingsbeeld in Van Wijngaarden et al. (1971) laat nog veel witte plekken zien, met name in Friesland, Groningen en Noord-Brabant, maar op Rottumeroog werd in deze periode een dode egel aangetroffen (HOEKSTRA 1992C). Dit is voornamelijk toe te schrijven aan gebrek aan gegevens.

Periode 1970-1988

In 1988 bleek vrijwel het gehele land bezet te zijn. De egels die in 1981, 1992 en 2006 op Rottumeroog zijn aangetroffen waren klaarblijkelijk dood aangespoeld, maar in 1987 werd een levende egel gevonden op Rottumerplaat; nadere gegevens hierover ontbreken (ZEKHUIS & DE VRIES 2012).

Periode 1989-2012

Als we de huidige kaart vergelijken met die van 1970-1988 blijkt er in de verspreiding weinig of niets veranderd te zijn. Nog steeds komt de egel in het gehele land voor, met uitzondering van de onbewoonde eilanden in de Waddenzee.

Veranderingen en oorzaken

Uit de resultaten van het NEM-meetnet Dagactieve Zoogdieren blijkt dat het aantal dieren in 1994-2004 achteruitliep, maar nadien tot 2010 weer is hersteld, waarna opnieuw een daling optreedt. De oorzaak van de beide achteruitgangen is onbekend. Over de absolute populatiegrootte is ook nog weinig bekend.

Hoewel jaarlijks veel egels sterven in het verkeer, lijkt de inrichting van het landschap gunstig te zijn geweest voor de verspreiding en het voorkomen van de egel (HUIJSER 2000).

Bedreigingen en beschermende maatregelen

Jaarlijks sneuvelen er veel egels als zij wegen oversteken of daarop foerageren op naaktslakken en insecten, en het verkeer is dan ook wel de belangrijkste bedreiging. In 1998

◀ Egel.
Foto: Paul van Hoof.
Hedgehog.

▶ Geïndexeerd aantal waargenomen egels (1994=100) in 1994-2014 in het NEM-meetnet Dagactieve Zoogdieren. *Indexed number of observed hedgehogs (1994=100) in 1994-2014.*

▼ Jaarlijks worden vele duizenden egels het slachtoffer van het wegverkeer. Foto: Paul van Hoof. *Each year many thousands of hedgehogs are the victim of road traffic.*

werd het aantal verkeersslachtoffers geschat op meer dan 150.000 (HUIJSER & BERGERS 1998). Bij de nog steeds toenemende verkeersintensiteit is het waarschijnlijk dat egelpopulaties hierdoor lokaal in de knel komen (DEKKER ET AL. 2010, HUIJSER & BERGERS 2000), maar exacte gegevens ontbreken echter. Belangrijke andere bedreigingen zijn verlies van biotoop (begeelde tuinen!) en bestrijdingsmiddelen zoals insecticiden en mollusciciden (PLÜMER 2006). Andere niet-natuurlijke

sterfte treedt op door verdrinking in wateren met steile oevers (tuinvijvers en kanalen), door verstoring van nesten met jongen, verwonding door honden, vergif, bermbranden en maaien (HUIJSER 2000).

Er worden voor de bescherming van de egel, ondanks alle bedreigingen en de ongunstige staat van instandhouding, nog altijd geen specifieke maatregelen getroffen, hoewel faunapassages en uitreedplaatsen in waterwegen lokaal goede oplossingen zijn. De egel staat nog niet op de Rode Lijst (ZOOGDIERVERENIGING VZZ 2007).

Bauke Hoekstra

SUMMARY

Hedgehog *Erinaceus europaeus*

The hedgehog occurs throughout the Netherlands. They are strongly nocturnal, during daytime sheltering in nests of leaves and dried grass. Hedgehogs are found mostly in small-scale landscapes in the countryside, but also in villages and towns. Population numbers have fluctuated through the years. A decline between 1994 and 2004 was followed by several years of recovery, but since 2010 hedgehogs have been on the decline once more. The biggest threat to the species is road traffic.

